

WACŁAW WOŹNOWSKI
(1931–2002)

acław Woźnowski, historyk literatury polskiej, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, urodził się 23 sierpnia 1931 roku w Krakowie jako syn Mieczysława, geografa i etnografa (który był przez pewien czas asystentem Eugeniusza Romera w Uniwersytecie im. Jana Kazimierza we Lwowie i następnie nauczycielem gimnazjalnym) oraz Marii z Paleologów. Szkołę powszechną ukończył w Zimnej Wodzie pod Lwowem. Po II wojnie światowej jego rodzina wróciła do Krakowa, a następnie na kilka lat osiedliła się we wsi Skrzynka koło Kłodzka i Woźnowski w Kłodzku uczęszczał do liceum ogólnokształcącego, gdzie w 1951 uzyskał maturę. W tymże roku, po ponownym przeniesieniu się wtedy jego rodziny do Krakowa, rozpoczął studia polonistyczne w Uniwersytecie Jagiellońskim i tu w 1955 r. otrzymał dyplom magisterski jako uczestnik seminarium prof. Stanisława Pigonia.

Jeszcze przed ukończeniem studiów, w roku 1954, zatrudniony został w Zasadniczej Szkole Zawodowej nr 2 w Krakowie (Łągiwnikach) na stanowisku nauczyciela języka polskiego, gdzie pracował do r. 1964, a w latach 1964-1969 uczył w XII Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie – Nowej Hucie.

W roku 1956 ogłosił w „Pamiętniku Literackim” (z. 3, s. 175-186) artykuł *Nieznane wiersze Trembeckiego i Węgierskiego*, w którym zamieścił kilka utworów obu poetów, odkrytych w zbiorach rękopiśmiennych bibliotek krakowskich i przekonująco uzasadnił ich autorstwo. Odkrycie to zostało zauważone przez krytykę naukową oraz dobrze ocenione (J. W. Gomulicki). Od owego debiutu naukowego literatura oświeceniowa stała się głównym obszarem jego badań historycznoliterackich, przy czym skupiały się one zwłaszcza na gatunkach satyrycznych oraz na bajce. Jeszcze podczas pracy w szkole każdą nicomal wolną od zajęć nauczycielskich chwilę spędzał w bibliotekach i archiwach krakowskich w poszukiwaniu materiałów literackich do rozprawy doktorskiej na temat uzgodniony z prof. Pigoniem. Po śmierci Pigonia (18 XII 1968) jego promotorem został prof. Mieczysław Piszczkowski (zob. jego biogram pióra W. Woźnowskiego w *Złotej księdze Wydziału Filologicznego UJ*, Kraków 2000, s. 561-567) i w 1969 r. pod jego kierunkiem Woźnowski uzyskał w UJ doktorat na podstawie rozprawy *Pamflet obyczajowy w czasach Stanisława Augusta*, wydanej w serii Prac Komisji Historycznoliterackiej Oddziału PAN w Krakowie w 1973 roku. Zaraz po uzyskaniu doktoratu został jeszcze w r. 1969 zatrudniony jako adiunkt z Zakładzie Literatury Staropolskiej i Oświeceniowej, istniejącym wówczas w obrębie Katedry Historii Literatury Polskiej UJ (Zakładem tym kierował wówczas prof. Piszczkowski). Z Uniwersytetem Jagiellońskim związał się Woźnowski trwale; tutaj bowiem uzyskiwał kolejne stopnie do profesury włącznie, pełnił funkcję prodziekana Wydziału Filologicznego (1981-1984), a później przez szereg lat (dwie kadencje) był kierownikiem Katedry Historii Literatury Staropolskiej i Oświeceniowej (powstałej z dawniejszego, wspomnianego wyżej Zakładu). Na emeryturę przeszedł w 2001 r.

Monografia o pamflecie w literaturze stanisławowskiej, oparta na bogatych materiałach, przeważnie nie wydawanych i często anonimowych, rozpowszechnianych w czasach Oświecenia w drukach ulotnych i jeszcze częściej w odpisach rękopiśmiennych, znacznie przyczyniła się do oświecenia życia literackiego tamtej epoki i odkrywczego wyjaśnienia najrozmaitszych szczegółów oraz autorstwa wielu tekstów. Cenne są też rozważania teoretyczno-genologiczne Woźnowskiego na temat pamfletu i paszkwilu, tudzież pokrewnych gatunków satyrycznych. Ukazanie się tej książki po-

przeżyły rozprawy tematyczne z nią pokrewne, lecz nie będące jej fragmentami, traktujące o pewnych szczegółowych zagadnieniach życia literackiego. Są to: *Koncepcja literatury walczącej w czasach Stanisława Augusta* („Pamiętnik Literacki” 1971, s. 31-55); *Literacki spór o tradycję w czasach Stanisława Augusta (Z dziejów motywu wąsów, kontusza i frajki)* („Zeszyty Naukowe UJ” 1971, *Prace Historycznoliterackie*, z. 21, s. 27-41); *Z pogranicza satyry i krytyki literackiej (Poeci stanisławowscy w świetle pamfletu i paszkwilu)* („Rocznik Komisji Historycznoliterackiej PAN” Oddział w Krakowie 1971, s. 5-43); „*Wiadomości krytykujące*” (*O rękopiśmiennych gazetkach satyrycznych z r. 1768 w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*) („Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1971, s. 135-146). Do tego ciągu publikacji o satyrycznej twórczości w literaturze oświeceniowej należy też znacznie później ogłoszony artykuł *Dwór i miasto w świetle anonimowej satyry z czasów Stanisława Augusta* („Biuletyn BJ” 1985, nr 1-2, s. 137-146).

Woźnowski jest też autorem obszernego hasła *Pamflet* w *Słowniku literatury polskiego Oświecenia* pod red. T. Kostkiewiczowej (Wrocław 1977, s. 450-456), jak również jeszcze obszerniejszego, bo odnoszącego się do wszystkich okresów literackich, artykułu *Satyra* w dziele zbiorowym pod red. Cz. Hernasa *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny* (Warszawa 1985, t. 2, s. 338-342) i tamże (s. 342-343) hasła *Satyry* Krasickiego. Sporo uwagi badawczej poświęcił Woźnowski satyrze w literaturze romantycznej, czego owocem jest ważny i odkrywczy artykuł *Mickiewicz – satyryk*, ogłoszony w „*Ruchu Literackim*” (1998, z. 3, s. 317-333) jako część przygotowywanej większej całości odnoszącej się do romantyzmu.

Cały zaś ów zespół publikacji świadczy, że Woźnowski planował (o czym zresztą piszącemu te słowa nieraz mówił) napisanie monografii o satyrze w całej poezji polskiej. Co więcej, napisał już taki skrót – szkic monograficzny – jako wstęp do antologii satyry polskiej, planowanej do wydania w serii Biblioteki Narodowej. Antologia ta jednakże się nie ukazała i czeka na bardziej sprzyjający moment wydawniczy, chociaż teraz, już bez udziału Autora, szanse są nikle. Wydana zaś została obszerna *Antologia literatury polskiego Oświecenia* (Kraków 1979) w jego opracowaniu jako skrypt dla studentów.

W pełni natomiast zrealizował swój plan badań nad innym gatunkiem literackim, doprowadzonym do szczytu rozwoju w czasach stanisławowskich pod piórem Krasickiego; chodzi, oczywiście, o bajkę. W tym zakresie osiągnięcia Woźnowskiego są nie do przecenienia i zapewne w jego dorobku najtrwalsze.

W 1974 r. ukazała się jego książka *Bajka w literaturze polskiego Oświecenia* („Zeszyty Naukowe UJ”, *Prace Historycznoliterackie*, nr 28), która stanowiła podstawę habilitacji w tym samym roku oraz uzyskania tytułu docenta, którego zatwierdzenie przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego nastąpiło dopiero w 1976, gdyż nominacje uniwersyteckie były wówczas – jak wiadomo – „prześwietlane” dość długo w instancjach partyjnych, zwłaszcza w odniesieniu do pracowników bezpartyjnych, jak w tym przypadku.

Badania nad bajką, nie tylko czasów stanisławowskich, lecz w całej literaturze polskiej, z uwzględnieniem kontekstu europejskiego (zwłaszcza antyczny rodowód gatunku, nurt Ezopowy, La Fontaine i in.), Woźnowski kontynuował intensywnie, co zaowocowało obszerną *Antologią bajki polskiej* w serii Biblioteki Narodowej z monograficznym wstępem

i gruntownymi objaśnieniami oraz bardzo starannym opracowaniem tekstologicznym wybranych utworów. Pod względem edytorskim książka ta jest w swojej kategorii (wydawnictwa popularnonaukowe na wysokim poziomie) wręcz wzorowa. Nic dziwnego, gdyż edytorstwo i tekstologia stanowiły – obok historii literatury – drugą dziedzinę zainteresowań naukowych Woźnowskiego oraz przedmiot jego wykładów, ćwiczeń i seminariów magisterskich.

Pierwsze wydanie *Antologii bajki polskiej* ukazało się w r. 1982, a następne w dużym nakładzie już w 1983. Uwieńczeniem zaś badań Woźnowskiego nad tym gatunkiem są przekraczające znacznie 500 stron *Dzieje bajki polskiej*, ukończone w 1987, a wydane w 1990 (Warszawa PWN). Dzieło to jako monografia gatunku obejmująca wszystkie okresy literatury polskiej, od Kadłubka aż po rok ukazania się książki, stanowi pierwszą tego rodzaju pozycję w naszej nauce o literaturze. W kilka lat później ukazała się podobna monografia innego gatunku – T. Kostkiewiczowej *Oda w poezji polskiej. Dzieje gatunku* (Wrocław 1996). Autorka zresztą zaznaczyła (s. 6), że „zachęcającym przejawem atrakcyjności badania historii gatunku” były dla niej m.in. *Dzieje bajki polskiej*. Dodajmy, że Woźnowski bardzo wnikliwie zrecenzował tę książkę w „Ruchu Literackim” (1997, z. 2, s. 240-247).

Dzieje bajki polskiej stanowiły podstawę do uzyskania przez jej autora w r. 1988 (a zatem jeszcze przed ukazaniem się książki) tytułu profesora, co stało się głównie dzięki zabiegom kolegów, dyrektori Instytutu Filologii Polskiej i Rady Wydziału Filologicznego UJ. Sam bowiem Zainteresowany – co się normalnie nie zdarza (zwłaszcza w czasach dzisiejszych) – obdarzony był tak szlachetną skromnością (ale też i godnością), iż miał skrupuły, czy ów tytuł już mu się należy! Warto może niejako mimochodem zaznaczyć, że niezwykłą cechą jego charakteru – jakże, niestety, rzadko spotykaną – było to, że nikomu niczego nie zazdrościł, np. awansów (choćby i niezasłużonych), tytułów, funkcji administracyjnych, pieniędzy itp.

Niejako „dodatek” do monografii o bajce stanowi popularna książka *Bajka polska. Od Kadłubka do Herberta* (Wrocław 1992), z kolorowymi ilustracjami, przygotowana na propozycję Ossolineum. Na „zamówienie” – by tak rzec – napisał też interpretacyjny szkic o *Bajkach i przypowieściach* oraz *Bajkach nowych* Krasickiego, drukowany w pracy zbiorowej *Lektury polonistyczne. Oświecenie – Romantyzm* pod red. J. Gruchały i A. Borowskiego (Kraków 1996, s. 71-129 oraz wyd. nast.). Wcześniej zaś w *Literaturze polskiej. Przewodniku encyklopedycznym* (Warszawa 1984, t. 1, s. 43-44) ukazało się jego pióra hasło *Bajki i przypowieści*.

Jak zatem widać, Woźnowski posiadał umiejętności zarówno do szczegółowych analitycznych interpretacji utworów, jak i syntetycznych ujęć, odnoszących się do utworów, gatunków literackich i także epoki literackiej. Do takich należą bowiem (obok wyżej wskazanych) dwie ważne pozycje: rozdział *Oświecenie w Historii literatury polskiej w zarysie* pod red. M. Stępnia i A. Wilkonja (Warszawa 1978, s. 145-194 i wyd. nast.) oraz inny rozdział, też pt. *Oświecenie*, w przeznaczonej głównie dla nauczycieli książce *Okresy literackie* (Warszawa 1983, s. 134-173 i wyd. nast.) pod red. J. Majdy.

W analizowanych utworach literackich Woźnowski często wiele uwagi poświęcał problematyce stylu, wiążąc często tę sprawę z ideową wymową danego dzieła. Wiadomo, że w miarę precyzyjne rozróżnienie poszczególnych stylów np. w dobie

Oświecenia (jak zresztą i innych epokach) nie należy do łatwych. Style bowiem – by tak rzec – „zachodzą na siebie”, mieszają się i takie zjawisko mamy też w czasach stanisławowskich, gdzie już dość dawno wyróżniono obok stylu klasycznego także sentymentalny i rokokowy, a ponadto zwrócono też uwagę na żywotność z poprzedniej epoki stylu barokowego. Otóż do tej sprawy odnosi się szkic Woźnowskiego *Barok w Oświeceniu*, będący nieco poszerzoną wersją jego referatu wygłoszonego w kwietniu 1991 na 3 konferencji polonistów polskich i niemieckich w Tybindze. Ukazał się w księdze *Studien zur polnischen Literatur- Sprach- und Kulturgeschichte im 18 Jahrhundert* pod red. Ilse Kunert (Köln – Weimar – Wien 1993, s. 205-217). W ostatnich latach, kiedy już był chory, napisał m.in. dwa biogramy do zbiorowego dzieła *Złota księga Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wydział Filologiczny* pod red. J. Michalika i W. Waleckiego (Kraków 2000): *Józef Kallenbach* (s. 155-166) oraz *Mieczysław Piszczkowski* (s. 561-567). O Piszczkowskim, swoim promotorze w przewodzie doktorskim, napisał wcześniej, wnet po tragicznej śmierci Profesora (23 V 1981), serdeczne wspomnienie w „Ruchu Literackim” (1982, z. 3-4). Pisywał też, choć niezbyt często, recenzje do „Ruchu Literackiego” i innych pism.

Chorował długo i ze świadomością, że choroba jest nieuleczalna, ale pracował bez żadnych przerw; prowadził wykłady z historii literatury okresu Oświecenia, seminarium magisterskie z historii literatury (przez kilka ostatnich lat tematem była powieść polska XVIII i XIX w.) oraz miał zajęcia z edytorstwa i tekstologii. Dopiero w ostatnim roku przed przejściem na emeryturę skorzystał z urlopu zdrowotnego, ale nawet wówczas w jego mieszkaniu odbyło się kilka egzaminów magisterskich.

Profesor Wacław Woźnowski był człowiekiem wielkiej uczciwości, niezwykle obowiązkowym i odpowiedzialnym jako pedagog i pracownik nauki. Potrafił też być prawdziwym przyjacielem. Do studentów odnosił się z wielką życzliwością i nawet dość daleko posuniętą wyrozumiałością (np. w pierwszej sesji egzaminacyjnej przeważnie nie wpisywał do indeksu ocen niedostatecznych, lecz tylko notował w notesie dla własnego użytku), ale nie był pobłażliwy, gdy chodziło o ewidentne cwaniactwo. Zmarł 1 czerwca 2002. Pochowany został 6 czerwca na Cmentarzu Podgórskim w Krakowie, żegnany z żalem przez najbliższych, władze UJ i bardzo liczne grono przyjaciół, znajomych oraz studentów.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum UJ (teczka osobowa).

Dziedzyk Z., [rec.], *W. Woźnowskiego „Dzieje bajki polskiej”*, „Ruch Literacki” 1993, z. 3, s. 305-309.

Maślanka J., *Wacław Woźnowski (1931-2002)*, „Ruch Literacki” 2002, z. 4-5, s. 491-495.

Piszczkowski M., *Z badań nad polskim oświeceniem*, „Ruch Literacki” 1974, z. 2, s. 124-125;

Piszczkowski M., *Monografia bajki polskiej w literaturze polskiego oświecenia*, „Ruch Literacki” 1974, z. 5, s. 324-326;